

QARINDOSHLIK ATAMALARINING O'RGANILGANLIK DARAJASIGA
DOIR MA'LUMOTLAR TAHLILI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7352414>

RAJABOV Behruz

Ilmiy maslahatchi: f.f.d.(DSc) Nasirova S.A.

In this article is given the information about research and publications of scholars, from the earliest records of Chinese kin terms to the present day.

Kalit so'zlar: Erya (尔雅), Shi Tong, oila yozuvlari, semantika, antropologiya, etnologiya,.

Qarindoshlik atamaları bu - o'zi bilan qarindosh bo'lgan kishini nazarda tutadigan atamadir. Xitoy qarindosh-urug'chilik atamalarining nomlanish tizimi juda murakkab bo'lib, nafaqat turli xil qarindoshlik munosabatlari yuzasidan nomlanishi, balki bir xil qarindoshlik munosabatiga tegishli bo'lib, ko'pincha mahalliy lahjalar orasida katta farqlarga ega. Qarindoshlik atamaları odamlarning kundalik hayoti bilan chambarchas bog'liq bo'lganligi sababli, odamlar ularni juda erta o'rganishni boshladilar, ammo hozirgi kunga qadar ularning mantiqiy asoslari bo'yicha tadqiqotlar, ayniqsa qarindoshlarning munosabatlari asosidagi tadqiqotlar hali ham sust. Qarindoshlik atamalarining shakllanishi va ularning lahjalardagi varianti uning yozuvi, shuningdek madaniy masalalar bilan bog'liq holda juda murakkabdir. Til shakllanishi, talaffuz, semantika va yozuv kabilar til va uning o'zgarishiga ta'sir qilishi mumkin. Madaniy tizimlar nuqtai nazaridan Hanzu millatiga hurmat, keksalarni hurmat qilish, erkaklarning ustunligi, rashk, patriarxal fikr, nihok tizimi, yashash tizimi va chat elliklar bilan madaniy aloqalar kabilar uning shakllanishiga ta'sir qilishi mumkin.

Qarindoshlik atamalarining dastlabki so'zlari, ya'ni jota, ona, aka-uka va ko'plab boshqalar ilgari ishlab chiqarilgan toshbaqa kosalarida qayd etilgan. Xitoyda qarindoshlik atamaları to'g'risidagi dastlabki monografiya 《尔雅》 ga tegishli bo'lib,¹ 《尔雅·释亲》 da qadimgi qarindoshlarning yuzdan ortiq nomlarini: klan, ona, xotin va nikoh munosabatlaridagini o'z ichiga olgan. U o'z ichiga 13 avlod vakillarini o'z ichiga olgan.

Qing Ju Junsheng "Ya" qarindoshlarining nomi haqida tushuntirishlarga ega. Qi Yanji "Yan oilaviy mashg'uloti" da qarindoshlarning ism-shariflari ko'p marotaba tilga olingan, ular orasida "Shamol" maqolasi eng ko'p nashr etilgan. Tang Liuzhi bir nechta "Shi Tong", Ming Yu Shen Xing "Tuproqdan gulshan", Qing Qiang Daxun "Han Yan Lu", Chen Yu "Heng Yan Guang Zheng", Qian Dazhao "mish-mish", Gu Yanvu "Ri Zhi Lu", Shen Zinanning "Yi Lin Xui Kao", Zhao Yi “咳余丛考”, Yu Zhengining "癸巳存稿", 翟灏 "ommabop kompozitsiyasi" va boshqalar bularning barchasi qarindoshlarning atamalarini sharhlaydi. Qing Chjen zhenning "Oila yozuvlari" ning ikki jildida qarindoshlik atamaları yozilgan kitoblar mavjud. Qing Liang Chjanning 《称谓录》 kitobi qadimgi odamlarning qarindoshlik atamaları nomlanishi to'g'risidagi tadqiqotlar to'plamidir. U har bir oilaning so'zlarini to'playdi va qarindoshlarning atamalarini yozib oladi. Bu kitobning dastlabki sakkiz jildini qarindoshlik atamaları yozib olingan va kitob uzoq ajdoddan otagacha; Ikkinchisi kitob - ona; uchinchisi - otasi va onasi; to'rtinchi kitob-aka; beshinchi kitob - er, xotin; oltinchi kitob - o'g'il, ayol, nabirasi; yettinchi kitob - er, xotin; sakkizinchi kitob - singil, opa-singillar,

¹ 懿行. 尔雅义疏[蝴]. 上海: 上海古籍出版社, 1983.

bolalar va nabiralalar, ya'ni qaynonalar kabilarga bo'lingan.² Semantika monografiyasida qarindoshlik atamalarining nomlanishi haqida ma'lumotlar juda ko'p.

Ushbu yangi g'oyalari va yangi usullarning ta'siri ostida bir qator maqola va monografiyalar paydo bo'ldi. Vakolatli hujjatlar orasida: Feng Hanjunning “Farzand atamasi Xitoy qarindoshlik tizimida”(qarindoshlar nomini tashkil etuvchi omil) (1936), “Xitoy qarindoshlar tizimi” (1937), “Xitoy qarindoshlari orasidagi. qadimgi xitoy nikoh tizimi (1941), Qi Yifu “s” (1947) sarlavhasi, “Xitoy oilaviy ismlari tizimining evolyutsiyasi va uning oila tashkiloti bilan aloqasi” (1948), “Xola amaki” (1949), “Ota-bola birligining qarindoshlik tizimidagi nomlanishi” (1955), “Aka-ukalar va qadimda ularning otalari tomonidan nomlanishi” (1961), Chjao Yuanrenning “Xitoy tilidagi ismlar” (1976), Liu Binxiang, “Oila turlarining raqamli ramzlar tizimi” (1972) Liu Danqing, “Qarindoshlik aloqalarini har tomonlama o'rganish” (1983) Wu Tiejing, “Xitoy tilida bolalarning joylashishi va ular bilan bog'liq bo'lgan fenomenalar to'g'risida” (1984), “Erkaklarning yaqin oila a'zolari” (1985), Ma Liangmin, “Qinlar sulolasining odob-axloqi va qarindoshlarining nomlanishidan matriarxatning patriarxat urug'iga aylanishini ko'rish” (1987), Pan Ven va Liu Danqing, “Qarindoshlarning qarindoshlik aloqalari bo'lmagandagi nomlanishi” (1994) kabilani ko'rishimiz mumkin.³

Vakillik monografiyalarida Feng Hanjunning “Xitoy qarindoshlik atamalari to'g'risida ko'rsatma”, “Yuan Tingdongning qadimgi odamlar nomlanishi haqidagi suhbat”, Vang Fengyangning “Qadimgi so'zlarni farqlash” va Wan Wanlining “Ish haftasidagi murojaatlari va aytilishi man etilgan qadimgi xitoy iboralari kelib chiqishi” kabi mavzulari mavjud. Ushbu tadqiqot natijalari asosan tarix, sotsiologiya, antropologiya, folklor va tilshunoslikning tadqiqot usullaridan foydalanadi.

Xitoy qarindosh-urug'chilik atamalari va ularning shevadagi ko'rinishlari ham turlichadir. Quyida 雅言(Yayan)ning qarindosh-urug'chilik atamalarining nomlanishini ko'rishimiz mumkin. 雅言(Yayan)ning qarindosh-urug'chilik atamalarining nomlanish doirasi “Yayan qarindoshlari” atamasi Lin Yaohuaning Etnologiya umumiy nazariyasiga ilova qilingan “Xan sulolasining patriarxal oilaviy murojaatnomasi” da yozilgan qarindoshlik atamalarining nomlanishini anglatadi. Quyidagi jadvalda keltirilgan qarindoshlar atamalari o'z lahjasining variantiga mos keladi, ya'ni bunda ushbu qarindoshlarning so'zlashuv lug'atlarida ularning dialekt variantlarini to'plash uchun asoslangan.

² 史宝金. 论汉语亲属称谓的特征及其社会历史文化背景[M]. 复旦学报社科版, 2003. 2. 132—140.

³ 史宝金. 论汉语亲属称谓的特征及其社会历史文化背景[M]. 复旦学报社科版, 2003. 2. 132—140.

雅言亲属称谓表

称谓 分类 辈分	父族直系 血亲及配偶	父族旁系 血亲及配偶	族外血亲 及配偶	妻方的男 女性姻亲 (本身为 男性时)	夫方的男 女性姻亲 (本身为 女性时)
高祖辈	高祖父、高祖母				
曾祖辈	曾祖父、曾祖母				
祖辈	祖父、祖母		外祖父、外祖母		
父辈	父、母	伯、伯母 叔、叔母 姑母、姑夫	舅父、舅母 姨母、姨夫	岳父 岳母	舅(公公) 姑(婆婆)
本身及平辈	我	兄、嫂 弟、弟妇	表兄、表嫂 表弟、表弟妇	妻	夫

		姊、姊夫 妹、妹夫 堂兄、堂嫂 堂弟、堂弟妇 堂姊、堂姊夫 堂妹、堂妹夫	表姊、表姊夫 表妹、表妹夫	内兄 内弟 姨姊 姨妹	伯 叔 小姑
子辈	子、子妇 女、女婿	侄、侄妇 侄女、侄婿	外甥、外甥妇 外甥女、外甥婿		
孙辈	孙、孙妇 孙女、孙婿				
曾孙辈	曾孙、曾孙妇 曾孙女、曾孙婿				

Yuqorida keltirilgan olimlarning tadqiqot g'oyalari va usullari asosida, so'nggi yillarda qarindosh-urug'larni o'rganish bo'yicha ko'plab maqolalar nashr etildi. Xitoy onlayn-jurnalarida asosan faqat "nisbiy nomlanish" mavzusi qidirildi. 1994 yildan 2006 yilgacha 803 ta ilmiy maqola qayd etildi.

Yuqoridagi materiallardan ko'rinib turibdiki, qadimgi olimlar asosan qarindoshlik munosabatlarini amaliy nuqtai nazardan tuzgan va o'rgangan. Biroq, 19-asrdan beri AQShning tilshunoslari, britaniyalik Robert Xart tomonidan taqdim etilgan materiallar asosida Xitoy qarindoshlarini ijtimoiy antropologiya nuqtai nazaridan o'rgangan, xitoylik olimlar qarindoshlar unvonidan foydalanganlar. Etnologiya, antropologiya, sotsiologiya va tarixning uyg'unligi tadqiqotning holatini amaliy nuqtai nazardan o'zgartirdi, shu bilan birga toshbaqa kosalaridagi yozuvlar kabi arxeologik kashfiyotlar qarindoshlarni o'rganish uchun yangi materiallar taqdim etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Крюков М.В. Система родства китайцев.- М.: “Наука”, 1972 г.- С. 50.
2. <http://baidu.com>
3. 冯汉骥. 中国亲属称谓指南[M]. 上海: 上海文艺出版社, 1989. 12.
4. 懿行. 尔雅义疏[蝴]. 上海: 上海古籍出版社, 1983.
5. 史宝金. 论汉语亲属称谓的特征及其社会历史文化背景[M]. 复旦学报社科版), 2003. 2. 132—140.
6. 徐耿华. 中国亲属称谓的形成、增衍和特征[J]. 贵州文史丛刊, 1993. 1
7. 于逢春. 论汉语亲属称谓词的文化底蕴[J]. 延边大学学报, 1995(4). 33—37.
8. С. А. Хашимова. О ЯВЛЕНИИ КОНВЕРСИИ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2022.
9. С.А.Насирова (2021). Политическая метафора (на примере материала по кадровой политике современной КНР). In *Resent Scientific Investigation* (pp. 69-73).
10. Хашимова, С. А. (2020). ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ ПРИ ПОМОЩИ СУФФИКСАЦИИ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. In *Страны. Языки. Культура: сборник материалов XI-й международной научно-практической конференции/Под ред. проф. Абуевой НН Махачкала: ДГТУ. 391 с (р. 361)*.
11. Хашимова, С. А. (2020). Особенности образования неодушевлённых существительных при помощи суффиксации в современном китайском языке. *Modern Oriental Studies*, 2(2), 34-46.
12. Nasirova, S. A. (2019). Modification of semantics of social terms of the modern Chinese language. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, (24), 260-273.
13. Хашимова, С. А. (2022). АГГЛЮТИНАТИВНАЯ ОСОБЕННОСТЬ СУФФИКСАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 196-202.
14. Hashimova, S. A., & Nasirova, S. A. (2021). FEATURES OF FORMING OF ANIMATED NOUNS WITH THE AFFIXES IN MODERN CHINESE LANGUAGE. *Journal of Central Asian Social Studies*, 2(04), 1-10.
15. Насирова, С. А. (2020). Генезис общественно-политической терминологии китайского языка через призму истории китайской дипломатии. *Modern Oriental Studies*, 2(2), 22-33.
16. Хашимова, С. А. (2022). О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО АСПЕКТА КОММУНИКАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА). *SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 1(1), 85-91.
17. Хашимова, С. А. (2022, September). ОБРАЗОВАНИЕ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ С ПОМОЩЬЮ АФФИКСАЦИИ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. In *E Conference Zone* (pp. 5-10).
18. Abdullayevna, H. S. (2020). Peculiarities of the formation of animated nonsignificant using suffixing in the modern chinese language. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 1504-1511.

-
19. Хашимова, С. А. (2022). ОБРАЗОВАНИЕ ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ ПРИ ПОМОЩИ АФФИКСАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *World scientific research journal*, 7(1), 20-23.
20. Насирова, С. А., Хашимова, С. А., & Рихсиева, Г. Ш. ВЛИЯНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КИТАЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ. *Ответственный редактор*, 162.
21. NS Abdullayevna. 上合组织国家的科学研究: 协同和一体化。上合组织国家的科学研究: 协同和一体化 · 87, 0
22. С.А.Насирова. Институт евнухов в древнем Китае: причины возникновения и особенности (2022). *Фундаментальные и прикладные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации*. С. 187-188.
23. NS Abdullayevna. Языковая политика в Китае: идентификация общественно-политической терминологии (2019). In *КИТАЙСКАЯ ЛИНГВИСТИКА И СИНОЛОГИЯ* 3,384,2019